

Klimatski rječnik

Govorite o klimi tečno

Klimatski rječnik

Tečno govorite o klimi

UNDP Climate Promise (Klimatsko obećanje) je najveća globalna inicijativa za podršku nacionalno utvrđenim doprinosima (NDC), koja obuhvata preko 120 zemalja i teritorija, predstavljajući tako 80% svih zemalja u razvoju na globalnom nivou – uključujući 40 najnerazvijenijih zemalja, 28 malih ostrvskih država u razvoju i 14 velikih emitera CO2 – s ciljem poboljšanja njihovog NDC-a prema Pariškom sporazumu. U saradnji sa širokim spektrom partnera, predstavljamo najveću svjetsku inicijativu za podršku unapređenju klimatskih obećanja. Saznajte više na climatepromise.undp.org i zapratite @UNDPClimate.

UNDP (Razvojni program Ujedinjenih nacija) je vodeća organizacija Ujedinjenih nacija (UN) koja se bori protiv siromaštva, nejednakosti i klimatskih promjena. Radeći s našom širokom mrežom stručnjaka i partnera u 170 zemalja, pomažemo nacijama da izgrade integrisana, trajna rješenja za ljude i planetu.

Saznajte više na undp.org ili zapratite @UNDP.

Sadržaj prikazan u ovoj publikaciji isključiva je odgovornost autora i ne izražava nužno stavove UN, uključujući i UNDP, ili država članica UN.

Autorska prava: ©UNDP 2023. Sva prava su zadržana. One United Nations Plaza, New York, NY 10017, SAD.

Ilustracije: Omer Kavuk

CLIMATE
PROMISE

Ministry for Foreign Affairs

Ministry of Infrastructure and Water Management of the Netherlands

+ UNDP's Core Donors

Sadržaj

A

<i>Autohtono znanje</i>	6
-------------------------------	---

C

<i>Cirkularna ekonomija</i>	8
<i>COP</i>	10

D

<i>Dekarbonizacija</i>	12
<i>Dugoročne strategije</i>	14

E

<i>Ekomanipulacija</i>	16
<i>Emisije gasova sa efektom staklene bašte</i>	18

G

<i>Globalno zagrijavanje vs. klimatske promjene</i>	20
<i>Gubitak i šteta</i>	22

I

<i>IPCC</i>	24
-------------------	----

K

<i>Klimatska bezbjednost</i>	26
<i>Klimatska kriza</i>	29
<i>Klimatska pravda</i>	31
<i>Klimatsko finansiranje</i>	34
<i>Klimatsko prekoračenje</i>	36
<i>Kritična tačka</i>	38

N

<i>Nacionalni planovi adaptacije ili NAP</i>	40
<i>Nacionalno utvrđeni doprinosi ili NDC</i>	42
<i>Neto nulte emisije</i>	44

O

<i>Obnova šuma vs. pošumljavanje</i>	46
<i>Obnovljiva energija</i>	48
<i>Otpornost</i>	50

P

<i>Pariški sporazum</i>	52
<i>Plava ekonomija</i>	54
<i>Podivljavanje</i>	56
<i>Ponor ugljika</i>	58
<i>Povratna sprega</i>	60
<i>Pravedna tranzicija</i>	62
<i>Prilagođavanje/adaptacija</i>	64

R

<i>REDD+</i>	66
<i>Regenerativna poljoprivreda</i>	68
<i>Rješenja zasnovana na prirodi</i>	70

T

<i>Transparentnost</i>	73
<i>Tržišta ugljika</i>	75

U

<i>Ublažavanje</i>	77
<i>Ugljični/karbonski otisak</i>	79
<i>Uklanjanje ugljika vs. hvatanje ugljika</i>	81
<i>UNFCCC</i>	83

V

<i>Vrijeme vs. klima</i>	85
--------------------------------	----

Z

<i>Zelena radna mjesta</i>	87
----------------------------------	----

Predgovor

Klimatska kriza je ključno pitanje našeg doba. Utiče na svaku zemlju i zajednicu u svijetu.

U isto vrijeme, mnogi termini i koncepti o klimatskim promjenama mogu biti komplikovani i nedostupni širokoj publici.

Potreba za tačnim, lako razumljivim informacijama o klimatskim promjenama nikada nije bila veća.

U UNDP-u imamo jedan od najvećih klimatskih portfolija na svijetu. Radili smo s našim stručnjacima na tome kako da na jednostavan način definišemo 40 često korištenih klimatskih termina. Rezultat je pred vama – Klimatski rječnik.

Nadamo se da ćete ga čitati, dijeliti i koristiti. Kroz bolje razumijevanje klimatske krize, možemo izvršiti snažniji pritisak za globalnu klimatsku akciju.

Cassie Flynn

Globalna direktorica za
klimatske promjene, UNDP

“

Autohtono znanje

eng. Indigenous Knowledge

Način života autohtonih naroda tradicionalno podrazumijeva niske emisije ugljika koji naglašava ravnotežu između ljudi i prirodnog svijeta. Njihove tradicionalne prakse imaju nizak nivo uticaja na životnu sredinu, kojoj se prilagođavaju, i tako podstiču samoodržive ekosisteme.

Autohtoni narodi su među prvima uočili klimatske promjene, a njihovo znanje i prakse pomažu boljem podnošenju ovih promjena i prilagođavanju njihovim uticajima. Autohtono znanje, koje je međugeneracijsko i zasnovano na životu zajednica, predstavlja izuzetan izvor korisnih rješenja za klimatsku krizu koja može unaprijediti ublažavanje posljedica, jačati prilagođavanje i otpornost na klimatske promjene. Također, može dopuniti naučne podatke preciznim informacijama o krajoliku, koje su ključne za procjenu scenarija klimatskih promjena.

Procjenjuje se da autohtoni narodi štite oko 80% preostalog biodiverziteta na svijetu, ali su i dalje u velikoj mjeri isključeni iz gotovo svih globalnih procesa donošenja odluka o klimatskim promjenama. Njihovo kolektivno znanje, značajna saznanja i pravo na zemlju, teritorije i resurse njihovih predaka, kao i njihov način života, moraju biti prepoznati i uključeni u sve politike i aktivnosti koje se tiču klimatskih promjena.

“

Cirkularna ekonomija

eng. Circular Economy

Cirkularna ekonomija se odnosi na modele proizvodnje i potrošnje koji u svojim procesima minimaliziraju količinu otpada i zagađenja, promovišu održivo korištenje prirodnih resursa, i pomažu obnavljanje prirode.

Primjeri cirkularne ekonomije se nalaze svuda oko nas. Mogu se primijeniti u različitim sektorima, od tekstilne industrije do građevinarstva, kao i u različitim fazama proizvodnog procesa, uključujući dizajn, proizvodnju, distribuciju i odlaganje proizvoda.

Osim što pomažu u rješavanju problema zagađenja, pristupi cirkularne ekonomije mogu odigrati ključnu ulogu u rješavanju drugih kompleksnih izazova, kao što su klimatske promjene i gubitak biodiverziteta. Mogu pomoći zemljama da ubrzaju prelazak na otpornije i ekonomske modele s nižom stopom emisije ugljika, istovremeno kreirajući nova zelena radna mjesta.

Trenutno se samo 7,2% iskorištenih materijala reciklira i ponovo koristi. To predstavlja značajno opterećenje za životnu sredinu i doprinosi klimatskim krizama, kao i onima koje se odnose na zagađenje i ugrožavanje biodiverziteta. Uslijed toga, planeta Zemlja bi trebala da bude 70% veća nego što je sada, da bi se zadovoljile sve svjetske potrebe za resursima.

“

COP

eng. Conference of the Parties

Godišnja Konferencija Ujedinjenih nacija posvećena klimatskim promjenama, poznata, također, i kao „Konferencija strana“ ili „COP“, organizuje se pod okriljem Okvirne konvencije Ujedinjenih nacija o klimatskim promjenama (United Nation Framework Convention on Climate Change – UNFCCC) još od 1995. godine. Na 21. COP-u, ili COP21, održanom 2015. godine, potpisan je Pariški sporazum.

Ova Konferencija trenutno okuplja sve zemlje potpisnice Pariškog sporazuma, s ciljem razmatranja daljnjih koraka u borbi protiv klimatskih promjena, te donošenja novih, pravno obavezujućih sporazuma radi pružanja podrške aktivnostima u borbi protiv klimatskih promjena.

“

Dekarbonizacija

eng. Decarbonisation

Dekarbonizacija predstavlja smanjenje emisija gasova s efektom staklene bašte koje jedno društvo proizvodi, kao i povećanje njihove apsorpcije. Taj proces podrazumijeva promjene u mnogim, ako ne i u svim, aspektima ekonomije, od načina na koji se proizvodi energija i robe, pružaju usluge, pa sve do načina na koji se grade zgrade i upravlja zemljištem.

Da bi se ispunili ciljevi Pariškog sporazuma i da se porast prosječne svjetske temperature ograniči na 1.5 °C, vlade i poslovna zajednica moraju do 2030. godine da izvrše ubrzanu dekarbonizaciju. Za postizanje zadovoljavajuće stope dekarbonizacije potrebne su značajne investicije u niskougljičnu infrastrukturu i transport, obnovljive izvore energije, cirkularnu ekonomiju i efikasno korištenje resursa, kao i obnavljanje zemljišta i tla. Ovo, također, zahtijeva preispitivanje aktuelnih privrednih modela koji su usmjereni na rast po svaku cijenu.

“

Dugoročne strategije

eng. Long-Term Strategies (LTS)

U okviru Pariškog sporazuma, pozivaju se zemlje da komuniciraju svoje dugoročne strategije (Long-Term Strategies – LTS) za smanjenje emisija štetnih gasova koje podrazumijevaju transformaciju čitavog društva tokom nekoliko decenija, obično do 2050. godine. LTS dokumenti usklađuju se s dugoročnim ciljevima ograničavanja globalnog zagrijavanja i postizanja neto nultih emisija do 2050. godine.

Dugoročne strategije osiguravaju dugoročnu viziju koja pruža koherentnost i smjer za kratkoročne planove na nacionalnom nivou, kao što su nacionalno utvrđeni doprinosi (NDC). Usmjeravaju zemlje ka niskougljičnom razvoju i sprječavaju ulaganja koja podrazumijevaju intenzivnu upotrebu fosilnih goriva, pokazujući društvenoekonomsku korist zelene tranzicije. Podstiču inovacije i mogu predvoditi ulaganja u niskougljična rješenja i održivu infrastrukturu. Također, olakšavaju i promovišu pravednu i ravnomjernu tranziciju za najpogođenije slojeve stanovništva, osiguravajući da su klimatska rješenja pravična i inkluzivna.

Kada zemlje zvanično komuniciraju prema UNFCCC-u svoje LTS, to se tada naziva Dugoročna strategija niskougljičnog razvoja/ smanjenja emisija GHG (Long-Term Low Emission Development Strategy – LT-LEDS).

“

Ekomanipulacija

eng. Greenwashing

S rastućim pritiskom javnosti da se preduzmu određene mjere na rješavanju klimatske krize, privatna preduzeća se pridružuju tranziciji ka globalnoj ekonomiji s niskim udjelom ugljika. Međutim, njihovi naponi ponekad mogu prerasti više u marketinški manevar, nego u stvarne i djelotvorne aktivnosti.

Ekomanipulacija podrazumijeva situacije u kojima određeno preduzeće navodi obmanjujuće tvrdnje o svom pozitivnom uticaju na životnu sredinu, ili održivosti svojih proizvoda i usluga, kako bi uvjerilo potrošače da djeluju u borbi protiv klimatskih promjena. U nekim slučajevima, ekomanipulacija može biti nenamjerna, zbog nedostatka znanja o pitanjima životne sredine. S druge strane, ekomanipulacija se, također, može smišljeno provoditi kao marketinški ili potez u odnosima s javnošću, iskorištavajući podršku javnosti za ekološke politike zarad profita.

Ekomanipulacija može narušiti povjerenje javnosti u održivost i dovesti do nesmetanog nastavka negativnih uticaja po životnu sredinu.

“

Emisije gasova s efektom staklene bašte

eng. Greenhouse Gas Emissions

Gasovi s efektom staklene bašte/staklenički plinovi su oni gasovi koji zadržavaju sunčevu toplotu u Zemljinoj atmosferi i čine je toplijom. Od početka perioda industrijalizacije, ljudske aktivnosti su dovele do ispuštanja opasnih nivoa gasova s efektom staklene bašte, uzrokujući globalno zagrijavanje i klimatske promjene.

Glavni gasovi s efektom staklene bašte koje generiše ljudska aktivnost su ugljen-dioksid, metan, azot-suboksid, kao i fluorovani gasovi koji se upotrebljavaju za hlađenje i rashlađivanje. Ugljen-dioksid je primarni gas s efektom staklene bašte koji generišu ljudske aktivnosti, pogotovo iz sagorijevanja fosilnih goriva, sječe šuma i promjene načina upotrebe zemljišta. Tokom posljednjih 200 godina, naše oslanjanje na fosilna goriva dovelo je do povećanja koncentracije ugljen-dioksida u atmosferi od 50%. Metan je još jedan važan gas s efektom staklene bašte koji je odgovoran za 25% ukupnog globalnog zagrijavanja. Do ispuštanja metana dolazi prilikom ekstrakcije i transporta uglja, gasa i nafte, kao i kroz poljoprivredne aktivnosti i deponije otpada.

Da bi se spriječile katastrofalne posljedice klimatskih promjena, vlade širom svijeta moraju zajedno raditi na značajnom smanjenju emisija gasova s efektom staklene bašte sada i u narednim decenijama, te održati globalno zagrijavanje ispod prijetjećeg praga od 1.5 °C.

“

Globalno zagrijavanje vs. klimatske promjene

eng. Global Warming vs. Climate Change

Globalno zagrijavanje je porast prosječne temperature na površini Zemlje, što je rezultat povećanja koncentracije gasova s efektom staklene bašte u atmosferi. Ovi gasovi apsorbuju veću količinu sunčevog zračenja i zadržavaju veću količinu toplote, čime dovode do porasta temperature na planeti. Sagorjevanje fosilnih goriva, sječa šuma i stočarstvo su samo neke od ljudskih aktivnosti koje dovode do emisija gasova s efektom staklene bašte i doprinose globalnom zagrijavanju.

Klimatske promjene odnose se na dugoročne promjene u klimatskim uslovima Zemlje koje dovode do zagrijavanja atmosfere, okeana i kopnenih površina. Klimatske promjene utiču na ravnotežu u postojećim ekosistemima koji održavaju život i biodiverzitet, i imaju negativan uticaj na zdravlje. Ove promjene, također, izazivaju ekstremne vremenske nepogode, kao što su intenzivnije i/ili češće pojave uragana, poplava, toplotnih valova i suša, te dovode do porasta nivoa mora i erozije priobalnih područja prouzrokovanih zagrijavanjem okeana, topljenjem glečera i gubitkom ledenog pokrivača.

“

Gubitak i šteta

engl. Loss and Damage

Ne postoji općeprihvaćena definicija „gubitka i štete“ koja se upotrebljava u međunarodnim pregovorima o klimatskim promjenama. Međutim, ovaj termin može označavati neizbježne uticaje klimatskih promjena do kojih će dolaziti bez obzira da li se preduzimaju mjere ublažavanja ili prilagođavanja na izmjenjene klimatske uslove. Važno je naglasiti da postoje ograničenja u onome što prilagođavanje može postići; ako se pređu pragovi kritičnih tačaka, uticaji klimatskih promjena mogu postati neizbježni.

Gubitak i šteta mogu se odnositi na ekonomske i na neekonomske gubitke. Ekonomske gubitke i štete mogu biti elementi poput troškova obnove infrastrukture koja je u više navrata oštećena zbog ciklona ili poplava, ili gubitkom priobalnih područja (kao domova i poslovnih prostora) uslijed porasta nivoa mora i obalske erozije.

Neekonomski gubici i štete uključuju negativne uticaje koji se ne mogu mjeriti monetarnom vrijednošću. To može uključivati pojave poput traume nakon ekstremnih vremenskih prilika i opasnosti, gubitka života, raseljavanja zajednica, gubitka historijskog i kulturnog naslijeđa, ili gubitka biodiverziteta.

“

IPCC

*engl. Intergovernmental Panel
on Climate Change*

Međuvladin panel o klimatskim promjenama (Intergovernmental Panel on Climate Change – IPCC) je nezavisno tijelo osnovano pod pokroviteljstvom Svjetske meteorološke organizacije (World Meteorological Organization – WMO) i Programa Ujedinjenih nacija za okoliš (United Nations Environment Programme – UNEP).

Glavna uloga IPCC-a je da analizira naučnu literaturu i saznanja o klimatskim promjenama, i da donosi odluka i javnosti pruža važne znanstvene informacije i preporuke utemeljene na dokazima. IPCC je općeprihvaćen kao najpouzdaniji izvor naučnih informacija o klimatskim promjenama i zbog svojih kompleksnih analiza uticaja, rizika, kao i mogućnosti prilagodbe i smanjenja rizika od klimatskih promjena.

“

Klimatska bezbjednost

eng. Climate Security

Klimatske promjene mogu izazvati poremećaje u snabdijevanju hranom, vodom i drugim osnovnim potrebama, što dovodi do lančanih efekata poput raseljavanja, migracija stanovništva, i pojačanog nadmetanja za prirodne resurse, što opet može rezultirati povećanjem tenzija i nestabilnosti unutar granica jedne zemlje ili regiona.

Osim toga, uticaji klimatskih promjena mogu pogoršati ili produžiti postojeće konflikte i otežati sprovođenje klimatskih aktivnosti, kao i postizanja trajnog i održivog mira.

Klimatska bezbjednost podrazumijeva procjenu, upravljanje i smanjenje rizika po mir i stabilnost uzrokovanih klimatskom krizom. To znači osiguravanje da se ublažavanje i prilagođavanje klimatskim promjenama ne odnosi samo na sprečavanje uzrokovane štete, već pozitivan doprinos miru i stabilnosti. To, također, podrazumijeva da se klimatski uticaji uzimaju u obzir prilikom intervencija usmjerenih na prevenciju konflikata i izgradnju mira. Tehnička rješenja za klimatske aktivnosti i prilagođavanje mogu poslužiti kao prilika za izgradnju mira i popravljjanje društvene strukture, pogotovo u zemljama pogođenim konfliktima i nestabilnošću.

Klimatska akcija može pomoći u ublažavanju osnovnih uzroka konflikata i nestabilnosti. Na primjer, pristup obnovljivim izvorima energije može biti ključan za osiguravanje pitke vode, osvjetljenja, grijanja i osnovnih usluga, kao i podrška hitnim službama. To, također, može poticati lokalni privredni razvoj i usmjeravati zemlje prema održivom razvoju i oporavku.

Aktivnosti u vezi sa klimatskim promjenama mogle bi da umanje podsticaje za nastavak konflikata i održavanje nestabilnosti. Na primjer, pristup obnovljivim izvorima energije mogao bi da bude neophodni izvor pitke vode, osvjetljenja, grijanja i održavanja života, kao i oslonac za osnovne i hitne službe. Ovo bi također moglo da posluži i kao pokretač lokalnog privrednog razvoja i da usmjeri zemlje prema održivom razvoju i oporavku.

“

Klimatska kriza

eng. Climate Crisis

Termin „klimatska kriza“ odnosi se na ozbiljne probleme koji su izazvani ili do kojih će najvjerojatnije doći uslijed promjena u klimatskim uslovima planete, uključujući ekstremne vremenske prilike i opasnosti, povećanu kiselost okeana i porast nivoa mora, gubitak biodiverziteta, poremećaje u snabdijevanju hranom i vodom, zdravstvene rizike, ekonomske poremećaje, raseljavanje, pa čak i nasilne sukobe.

Od 1800. godine do danas, ljudske aktivnosti su prouzrokovale porast prosječne temperature na Zemlji od oko 1,2 °C, od čega je do više od dvije trećine zagrijavanja zabilježeno od 1975. godine. Sve ovo već prouzrokuje značajnu štetu društvima i prirodnim ekosistemima u mnogim dijelovima svijeta. Više od tri milijarde ljudi živi u područjima koja su izuzetno osjetljiva na klimatsku krizu, među kojima su zemlje s nižim nivoom prihoda nerazmjerno pogođene.

Naučnici očekuju da bi porast temperature iznad 1,5 °C mogao dovesti do niza opasnih prelomnih tačaka nakon bih mnoge promjene postale nepovratne i predstavljale vrlo ozbiljnu prijetnju za ljudsku civilizaciju. Zbog toga je neophodno da vlade odmah djeluju kako bi drastično smanjile emisije gasova s efektom staklene bašte, usmjerile se ka postizanju neto nultih emisija u narednim decenijama, investirale u prilagođavanje neizbježnim posljedicama klimatskih promjena, te štatile i obnavljale ekosisteme i biome od kojih planeta zavisi.

“
**Klimatska
pravda**

eng. Climate Justice

Klimatska pravda podrazumijeva postavljanje jednakosti i ljudskih prava u središte procesa donošenja odluka i aktivnosti u vezi s klimatskim promjenama.

Jedan od aspekata klimatske pravde odnosi se na, historijski gledano, nejednak nivo odgovornosti zemalja u pogledu klimatske krize. Koncept sugerije da zemlje, industrije i poslovanja koja su stekli bogatstvo iz aktivnosti koje su generisale najveći nivo emisija gasova s efektom staklene bašte imaju odgovornost da pomognu u ublažavanju posljedica klimatskih promjena na one koji su pogođeni, pogotovo najranjivijih zemalja i zajednica, koje su često najmanje doprinijele krizi.

Čak i unutar jedne zemlje, zbog strukturalnih nejednakosti zasnovanih na rasnoj i etničkoj pripadnosti, rodu i socijalnom statusu, odgovornost za preduzimanje aktivnosti u vezi s klimatskim promjenama treba biti pravedno raspoređena, s najvećom odgovornošću na onima koji su najviše doprinijeli, i najviše profitirali od aktivnosti koje su uzrokovale krizu.

Još jedan aspekt klimatske pravde je međugeneracijski. Djeca i mladi današnjeg doba nisu značajno doprinijeli klimatskoj krizi, ali će upravo oni najsnažnije osjetiti posljedice klimatskih promjena tokom svog odrastanja. S obzirom na to da su njihova ljudska prava ugrožena odlukama prethodnih generacija, moraju imati centralnu ulogu u donošenju odluka i preduzimanju klimatskih aktivnosti.

“

Klimatsko finansiranje

eng. Climate Finance

Klimatsko finansiranje se odnosi na finansijske resurse i instrumente koji se koriste za podršku aktivnostima u borbi protiv klimatskih promjena. Klimatsko finansiranje je ključno za suočavanje s klimatskim promjenama zbog velikih investicija koje su neophodne za prelazak na niskougleničnu globalnu ekonomiju, kao i za pomoć društvima u izgradnji otpornosti i prilagođavanju uticajima klimatskih promjena.

Izvori klimatskog finansiranja mogu biti raznovrsni, javni ili privatni, nacionalni ili međunarodni, bilateralni ili multilateralni. U tu svrhu mogu biti korišteni različiti instrumenti kao što su grantovi i donacije, zelene obveznice, razmjena duga, garancije i povoljni zajmovi. Klimatsko finansiranje može se koristiti i za različite aktivnosti, kao što su ublažavanje, prilagođavanje klimatskim promjenama i jačanje otpornosti.

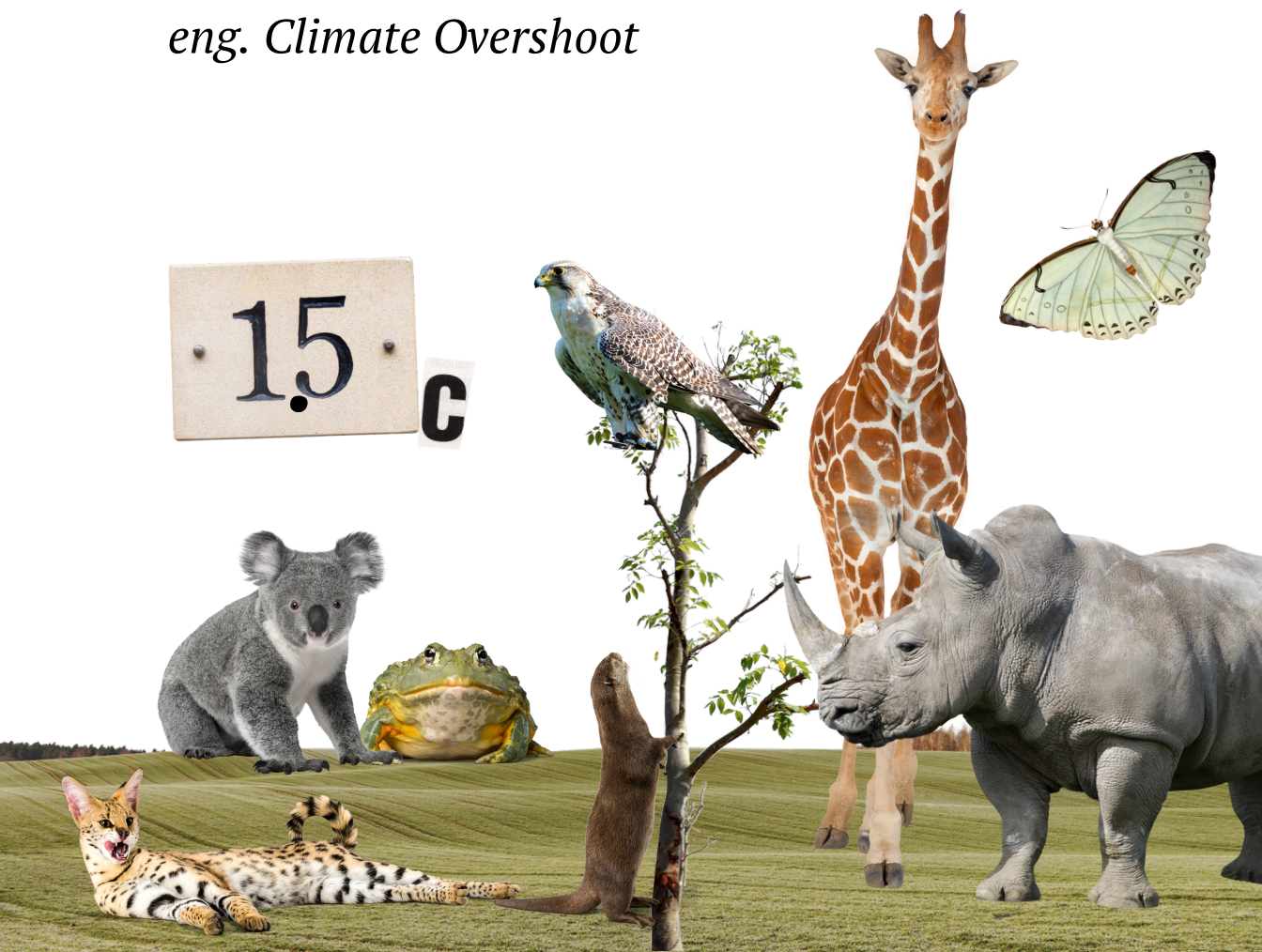
Neki od multilateralnih fondova kojima zemlje mogu pristupiti uključuju Zeleni klimatski fond (Green Climate Fund – GCF), Globalni fond za životnu sredinu (Global Environment Facility – GEF) i Adaptacioni fond (Adaptation Fund – AF). Razvijene zemlje koje su historijski gledano značajno doprinijele klimatskim promjenama obavezale su se da će svake godine obezbijediti iznos od 100 milijardi USD za finansiranje aktivnosti za borbu protiv klimatskih promjena u zemljama u razvoju. Međutim, taj cilj još uvijek nije postignut, i potrebna su dodatna sredstva i za ublažavanje i za prilagodbe.

“

Klimatsko prekoračenje

eng. Climate Overshoot

15 **C**

U skladu s Pariškim sporazumom, od zemalja se očekuje da preduzmu neophodne mjere u cilju izbjegavanja opasnih klimatskih promjena, ograničavajući globalno zagrijavanje na nivo znatno ispod 2 °C, i uložiti napore da ga ograniče na 1,5 °C. Međutim, trenutna predviđanja, čak i u najoptimističnijem scenariju, ukazuju na značajnu mogućnost prekoračenja ovih ciljeva, i ako do toga dođe privremeno. Klimatsko prekoračenje odnosi se na period tokom kojeg će globalno zagrijavanje premašiti 1,5 °C, prije nego što se ponovo spusti ispod ove vrijednosti. Ovaj period će najvjerovatnije nastupiti sredinom ovog vijeka, ali zabrinjavajući pokazatelji upućuju da se to može dogoditi čak i ranije.

Što duže bude trajao period klimatskog prekograničenja, to će svijet biti opasnije mjesto za život. Produženi period povišenih temperatura na globalnom nivou će imati razarajuće i nepovratne posljedice na prirodne ekosisteme, biodiverzitet i zajednice, pogotovo u sušnim područjima, priobalnim zonama i drugim ranjivim lokacijama. Značajno smanjenje emisija tokom ove decenije od izuzetne je važnosti za ograničavanje trajanja i uticaja klimatskog prekoračenja.

“

Kritična tačka

eng. Tipping Point

Kritična tačka predstavlja prag vrijednosti nakon kojeg određene promjene izazvane globalnim zagrijavanjem i klimatskim promjenama postaju nepovratne, čak i ako se buduće intervencije pokažu kao uspješne u cilju smanjenja prosječnih temperatura na globalnom nivou. Ove promjene mogu dovesti do naglih i pogubnih uticaja s veoma ozbiljnim posljedicama za budućnost čovječanstva i naše planete.

Kako klima na planeti postaje sve toplija, pojava nekoliko kritičnih tačaka postaje sve izvjesnija. Jedna od njih je smanjenje mase ledenih pokrivača na Grenlandu i Zapadnom Antarktiku, što bi dovelo do znatnog porasta nivoa mora i predstavljalo prijetnju priobalnim zajednicama i ekosistemima. Sljedeća je otapanje vječitog leda u predjelima tundre, što će osloboditi ogromne količine zarobljenih gasova s efektom staklene bašte, dodatno ubrzavajući globalno zagrijavanje i klimatske promjene. Masovne pojave izbjeljivanja koralnih grebena i uništavanje tropskih kišnih šuma su dvije dodatne kritične tačke s nesagledivim posljedicama, kako po biodiverzitet, tako i ljudske zajednice.

“

Nacionalni planovi prilagođavanja na klimatske promjene

eng. National Adaptation Plans (NAP)

Nacionalni planovi prilagođavanja (NAP) pomažu zemljama da planiraju i provode aktivnosti s ciljem smanjenja ranjivosti na uticaje klimatskih promjena i jačaju svoj kapacitet otpornosti i prilagođavanja. NAP-ovi su povezani s Nacionalno utvrđenim doprinosima (NDC-ima) i drugim nacionalnim i sektorskim politikama i programima.

Da bi NAP-ovi bili uspješni, neophodno je da budu participativni, inkluzivni, rodno osjetljivi i transparentni. To znači da u fazi planiranja, NAP-ovi moraju procijeniti specifične potrebe i ranjivosti različitih grupa u zemlji, s posebnom pažnjom na one koji su najranjiviji na uticaje klimatskih promjena, te ih uključiti u razvoj i primjenu strategija i programa.

“

Nacionalno utvrđeni doprinosi

eng. Nationally Determined Contributions (NDC)

Nacionalno utvrđeni doprinosi (Nationally Determined Contributions - NDC) su klimatska obećanja i akcioni planovi koje svaka zemlja mora sačiniti u skladu s ciljem Pariškog sporazuma da se ograniči globalno zagrijavanje na 1,5 °C. NDC-ovi predstavljaju kratkoročne i srednjoročne planove koji se ažuriraju svakih pet godina, s većim klimatskim ambicijama.

NDC-ovi preciziraju prioritetne mjere za ublažavanje i prilagođavanje koje će svaka zemlja provoditi u cilju smanjenja emisija gasova s efektom staklene bašte, izgradnje otpornosti i prilagođavanja na klimatske promjene, kao i strategije finansiranja, praćenja i potvrđivanja uspješnosti odabranih pristupa. Prvi u nizu globalnih „pregleda“ koja procjenjuje napredak u provedbi NDC-va i ciljeva Pariškog sporazuma je urađen u 2023. godini.

“

Neto nulte emisije

eng. Net Zero

Postizanje neto nulte emisije ugljika zahtijeva da se emitovanje ugljen-dioksida koji nastaje iz ljudskih aktivnosti uravnoteži s ljudskim naporima u uklanjanju tih emisija (na primjer, stvaranjem tzv. „ponora ugljika“ koji apsorbira ugljendioksid) - čime se zaustavlja daljnji porast koncentracije gasova s efektom staklene bašte u atmosferi.

Prelazak na neto nultu stopu emisija zahtijeva potpunu transformaciju naših energetske, transportne, proizvodne i potrošačke sisteme. Ovo je neophodno kako bismo izbjegli najgore posljedice klimatskih promjena.

Da bi se globalno zagrijavanje zadržalo ispod 1,5 °C, vlade širom svijeta moraju osigurati da emisije gasova s efektom staklene bašte dostignu svoj maksimum do 2025. godine i postignu neto nultu stopu emisija u drugoj polovini ovog vijeka.

Preporuka IPCC-a je da se do 2030. godine globalno smanje emisije CO₂ za 45% (u odnosu na nivo iz 2010. godine) i postigne neto nulta stopa do polovine ovog vijeka.

“

Obnova šuma vs. pošumljavanje

eng. Reforestation vs. Afforestation

Šume predstavljaju izuzetno značajan resurs za uklanjanje ugljen-dioksida i zagađivača iz atmosfere, sprečavajući eroziju tla, pročišćavajući vodu i pružajući stanište za polovinu svih kopnenih vrsta životinja, biljaka i insekata. Obnavljanje šuma i pošumljavanje su dva najefikasnija prirodna rješenja u borbi protiv klimatskih promjena, kao i u ograničavanju njihovih utjecaja.

Obnavljanje šuma (reforestacija) je proces ponovne sadnje drveća na područjima koja su donedavno bila pod šumama, a koje su nestale uslijed požara, suše, bolesti ili ljudskih aktivnosti kao što je krčenje zemlje radi poljoprivrede. Pošumljavanje je proces sadnje drveća na područjima koja u nedavnoj prošlosti nisu bila šumovita. Pošumljavanje pomaže obnavljanje napuštenih i degradiranih poljoprivrednih zemljišta, sprječava širenje pustinje, stvara ponore ugljika i pruža nove ekonomske prilike za lokalne zajednice.

“

Obnovljiva energija

eng. Renewable Energy

Obnovljiva energija je energija koja se dobija iz prirodnih izvora koji se neprekidno obnavljaju, kao što su vjetar, sunčeva svjetlost, vodeni tokovi i geotermalni izvori toplote. Za razliku od energije dobivene iz fosilnih goriva poput uglja, nafte i plina, a koji su odgovorni za 75% štetnih emisija gasova s efektom staklene bašte koji uzrokuju klimatske promjene, energija iz obnovljivih izvora je jeftina, čista, održiva i doprinosi otvaranju novih radnih mjesta.

Prelazak s fosilnih goriva na obnovljivu energiju u svim sektorima – proizvodnji energije, grijanju i hlađenju, transportu i industriji – ključan je za rješavanje klimatske krize. Kako bismo se zadržali ispod 1,5 °C globalnog zagrijavanja, u cijelom svijetu se mora odmah prestati s upotrebom fosilnih goriva i temeljito transformirati energetske sisteme kroz ubranu elektrifikaciju i korištenje obnovljivih izvora energije.

U 2022. godini, obnovljivi izvori su osigurali 29% električne energije na globalnom nivou. Uz prave investicije, električna energija iz obnovljivih izvora bi mogla pokriti 65% ukupne proizvodnje električne energije na svijetu do 2030. godine.

“

Otpornost

eng. Resilience

Otpornost na klimatske promjene predstavlja sposobnost zajednice ili okruženja da predvidi i upravlja klimatskim uticajima, smanji njihove štetne posljedice, te da se oporavi i transformiše shodno potrebama nakon inicijalnog šoka.

Kako bi se društveno blagostanje, privredna aktivnost i životna sredina najbolje zaštitili, ljudi, zajednice i vlade moraju biti spremni za suočavanje s neizbježnim uticajima klimatskih promjena. Ovo se, između ostalog, može postići obučavanjem ljudi za sticanje novih vještina i diversifikaciju izvora prihoda u domaćinstvu, izgradnjom robusnijih kapaciteta za odgovor i na katastrofe i oporavak, unapređenjem informacija o klimi i sistema ranog upozoravanja, te radom na dugoročnom planiranju.

U konačnici, da bi društvo bilo istinski otporno na klimatske promjene mora biti niskouglično, jer je drastično smanjenje emisija gasova s efektom staklene bašte najbolji način da se ograniče ozbiljni uticaji klimatskih promjena u budućnosti. Također, to je društvo koje se temelji na jednakosti i klimatskoj pravdi, koje daje prioritet podršci ljudima i zajednicama koje su najizloženije klimatskim uticajima, ili najmanje sposobne da se s njima nose.

“

Pariški sporazum

eng. Paris Agreement

Pariški sporazum je pravno obavezujući međunarodni ugovor čiji je cilj ograničiti globalno zagrijavanje znatno ispod 2 °C, po mogućnosti na 1,5 °C, u poređenju s predindustrijskim nivoima. Sporazum je potpisalo 196 zemalja na COP21 održanom 2015. godine u Parizu, a na snagu je stupio 2016. godine.

Pariški sporazum je značajno dostignuće u međunarodnoj saradnji u borbi protiv klimatskih promjena, jer je obavezujući za sve strane potpisnice, a s ciljem pojačanja napora u borbi protiv klimatskih promjena, kao i prilagođavanja na njihove posljedice. Također, ovaj Sporazum pruža instrumente za razvijene zemlje da pomognu zemljama u razvoju u njihovim naporima za ublažavanje posljedica i prilagođavanje na klimatske promjene, istovremeno uspostavljajući okvir za transparentno praćenje i izvještavanje o rezultatima.

“

Plava ekonomija

eng. Blue Economy

Svjetski okeani – njihova temperatura, hemijski sastav, struje i živi svijet – pokreću globalne sisteme koji Zemlju čine pogodnom za život ljudi. Kišnica, pitka voda, vremenski uslovi, klima, obalska područja, većina naše hrane, lijekova, pa čak i kisika u zraku koji udišemo, sve nam to pružaju i regulišu mora. Međutim, zbog klimatskih promjena, ozbiljno je ugroženo zdravlje naših okeana. Koncept „plave ekonomije“ ima za cilj da promoviše ekonomski razvoj, društvenu inkluziju, te očuvanje i poboljšanje kvaliteta života, istovremeno osiguravajući održivost životne sredine okeana i priobalnih područja.

Plava ekonomija se sastoji od različitih komponenti, uključujući uspostavljene tradicionalne industrije u vezi s okeanima kao što su ribarenje, turizam i pomorski transport, ali i novonastale aktivnosti kao što su proizvodnja obnovljive energije u priobalnom pojasu, akvakultura, rudarenje morskog dna i morska biotehnologija.

“

Podivljanje

eng. Rewilding

Podivljavanje je masovno obnavljanje ekosistema koji su pretrpjeli štetu uslijed ljudskih aktivnosti. Za razliku od konzervacije, koja se fokusira na spašavanje određenih vrsta kroz namjensku ljudsku intervenciju, podivljavanje se odnosi na izdvajanje većih područja za prirodni svijet da se sam regeneriše. Ovo ponekad podrazumijeva ponovno uvođenje ključnih vrsta koje su izumrle u određenom području, kao što su dabrovi, vukovi ili veliki biljojedi, koji pomažu oblikovanje cijelih ekosistema.

Podivljavanje može pomoći u borbi protiv klimatskih promjena uklanjanjem veće količine ugljen-dioksida iz atmosfere putem zdravih prirodnih procesa kao što je prirodna regeneracija područja pod šumama. Također, pomaže u sprečavanju izumiranja vrsta stvaranjem bogatih prirodnih staništa koja omogućavaju divljim vrstama da se prilagode klimatskim promjenama i migriraju kako se zagrijavanje intenzivira.

“

Ponor ugljika

eng. Carbon Sink

Ponor ugljika je svaki proces, aktivnost ili mehanizam koji više apsorbuje ugljen-dioksid iz atmosfere nego što ga ispušta. Šume, okeani i zemljište su najveći prirodni ponori ugljika na svijetu.

Okeani apsorbuju ugljen-dioksid iz atmosfere putem svojih morskih ekosistema, biljnog i životinjskog svijeta. Sekvestracija ugljika (postupak uklanjanja ugljičnog dioksida) u morskim ekosistemima općenito se opisuje kao plavi ugljik. Šume i zemljište su drugi glavni prirodni ponori ugljika na planeti, koji pohranjuju ugljik u drveću i vegetaciji, močvarnim područjima i tresetištima, te u biljnom otpadu.

U ovom trenutku, ljudska aktivnost, poput sagorijevanja fosilnih goriva i krčenja šuma, uzrokuje veću emisiju ugljika u atmosferu nego što je prirodni ponori ugljika na planeti mogu apsorbirati, što dovodi do globalnog zagrijavanja i klimatskih promjena. Ljudska aktivnost i klimatske promjene, također, uzrokuju degradaciju ovih prirodnih ponora ugljika, prijeteci da se pohranjeni ugljik ispusti natrag u atmosferu. Stoga, zaštita i povećanje kapaciteta ponora ugljika za apsorpciju i dugoročno pohranjivanje ugljika su ključna strategija za suočavanje s klimatskim promjenama i stabilizaciju klimatskih uslova na planeti.

“

Povratna sprega

eng. Feedback Loop

Klimatska povratna sprega nastaje kada jedna klimatska promjena pokrene daljnje promjene, u lančanoj reakciji koja je vremenom sve jača. U suštini, povratne sprege mogu biti okidači za kritične tačke, nakon čega promjene u klimatskim sistemima naše planete postaju ozbiljne i nepopravljive.

Naučnici su u ovom trenutku svjesni određenog broja ozbiljnih povratnih sprega koje potiču globalno zagrijavanje. Na primjer, uslijed otapanja leda na Arktiku, tamna okeanska voda apsorbuje veću količinu toplote, što ubrzava proces zagrijavanja i dovodi do daljnjeg otapanja ledenog pokrivača. Slično tome, požari koji uništavaju šume oslobađaju gasove s efektom staklene bašte, što dovodi do daljnjeg zagrijavanja i većeg broja požara. Ostale povratne sprege uključuju otapanje vječitog leda, odumiranje šuma i najezde insekata.

“

Pravedna tranzicija

eng. Just Transition

U kontekstu klimatskih promjena, prelazak na niskougljičnu ili neto-nultu ekonomiju zahtijeva masivnu transformaciju naših ekonomskih sistema. Takva transformacija nosi sa sobom rizik od daljnjeg povećanja socijalne nejednakosti, isključenosti iz društva, građanskih nemira, kao i manje konkurentnog poslovanja, sektora i tržišta.

Dok zemlje rade na postizanju svojih klimatskih ciljeva, od izuzetne je važnosti da osiguraju inkluzivnost cijelog društva – da sve zajednice, svi radnici, sve društvene grupe – budu dio strukturalnih promjena koje se dešavaju.

Osiguranje pravedne tranzicije podrazumijeva opredjeljenje zemalja da ozelene svoju ekonomiju kroz tranzicijske pristupe koji jačaju jednakost i inkluziju. To znači razmatranje uticaja tranzicije na različite grupe radnika u svim privrednim granama i pružanje prilika za obuku i prekvalifikaciju koje podržavaju dostojanstven rad i imaju za cilj da niko ne bude izostavljen.

“

Prilagodavanje/ adaptacija

eng. Adaptation.

Prilagođavanje ili adaptacija na klimatske promjene odnosi se na aktivnosti koje pomažu u smanjenju ranjivosti na trenutne ili očekivane uticaje klimatskih promjena kao što su ekstremne vremenske prilike ili opasnosti, porast nivoa mora, gubitak biodiverziteta ili nesigurnost u snabdijevanju hranom i vodom.

Mnoge mjere prilagođavanja trebaju biti sprovedene na lokalnom nivou, tako da ruralne zajednice i gradovi imaju veliku ulogu u ovom procesu. Neke od tih mjera uključuju sadnju vrsta usjeva koji su otporniji na sušu i praktikovanje regenerativne poljoprivrede, poboljšanje skladištenja i korištenja vode, upravljanje zemljištem u cilju smanjenja rizika od požara, kao i izgradnju jačih obrambenih mjera protiv ekstremnih vremenskih pojava, poput poplava i toplotnih valova.

Međutim, prilagođavanje se, također, mora voditi na nacionalnom i na međunarodnom nivou. Pored razvoja potrebnih politika za vođenje procesa prilagođavanja, vlade trebaju razmotriti mjere većeg obima poput jačanja ili premještanja infrastrukture iz priobalnih područja koja su pogođena porastom nivoa mora, izgradnje infrastrukture koja je otpornija na ekstremnije vremenske uslove, poboljšanja sistema ranog upozoravanja i pristupa informacijama o nepogodama, razvoj mehanizama osiguranja specifičnih za prijetnje od klimatskih promjena, te ustanovljavanja novih metoda zaštite divljih životinja i prirodnih ekosistema.

“

REDD+

*eng. Reducing Emissions from
Deforestation and forest Degradation*

Očuvanje i obnavljanje šuma može osigurati smanjenje emisija gasova s efektom staklene bašte za više od četvrtine, što je neophodno da bi se izbjegli najgori uticaji klimatskih promjena. REDD+ predstavlja okvir prihvaćen od strane zemalja koje učestvuju u međunarodnim pregovorima na temu smanjenja sječe i degradacije šuma i održivog upravljanja i očuvanja površina pod šumama u zemljama u razvoju.

REDD je skraćenica za Smanjenje emisija nastalih uslijed smanjenja ili degradacije šuma (*Reducing Emissions From Deforestation and Forest Degradation*). Oznaka „+“ predstavlja ulogu koju imaju očuvanje, održivo upravljanje šumama i povećanje zaliha ugljika u šumama.

“

Regenerativna poljoprivreda

eng. Regenerative Agriculture

Regenerativna poljoprivreda je način poljoprivredne proizvodnje koji njeguje i obnavlja zdravlje tla, te na taj način smanjuje potrošnju vode, sprječava degradaciju tla i promoviše biodiverzitet.

Kroz smanjenu tradicionalnu obradu tla, rotiranje zasijanih kultura i korištenje stajskog gnojiva i komposta, regenerativna poljoprivreda osigurava da tlo akumulira veći procenat ugljika iz atmosfere, kao i vlage, što je zdravije za samo tlo, zbog gljivičnih zajednica.

Intenzivna poljoprivredna proizvodnja je odgovorna za trećinu globalnih emisija gasova s efektom staklene bašte, troši 70% slatke vode koju konzumiramo, i dovodi do degradacije tla kroz upotrebu teške mehanizacije, hemijskih đubriva i pesticida. Također, najveći je uzročnik gubitka biodiverziteta. Nasuprot tome, regenerativna poljoprivreda pomaže u smanjenju emisije gasova s efektom staklene bašte, čuva vodene resurse i obnavlja tlo. Osim toga, zdravo tlo proizvodi veću i kvalitetniju količinu hrane, te ima druge pozitivne uticaje na ekosisteme i biodiverzitet.

“

Rješenja zasnovana na prirodi

eng. Nature-based Solutions

Rješenja zasnovana na prirodi su aktivnosti na zaštiti, očuvanju, obnovi i održivom korištenju i upravljanju ekosistemima s ciljem podrške prilagođavanju i ublažavanju klimatskih promjena, očuvanju biodiverziteta i omogućavanju održivih uslova života. Ove aktivnosti prioritiziraju važnost ekosistema i biodiverziteta, a osmišljene su i sprovode se uz punu angažovanost i predanost lokalnih zajednica i autohtonog stanovništva, koje posjeduje generacijsko znanje o zaštiti prirode.

Rješenja zasnovana na prirodi koriste se na različite načine, uključujući terestričke, slatkovodne, priobalne i morske ekosisteme. Obnavljanje močvarnih područja štiti zajednice od poplava, dok očuvanje šuma mangrova podržava izvore hrane i smanjuje posljedice oluja.

Šume apsorbiraju ugljen-dioksid, čuvaju biodiverzitet, povećavaju sigurnost snabdijevanja vodom i sprečavaju klizišta, dok parkovi i vrtovi u urbanim sredinama pomažu u rashlađivanju gradova i ograničavaju uticaj toplotnih talasa. Prakse u regenerativnoj poljoprivredi povećavaju količinu ugljika koji se zadržava u tlu i obnavljaju njegovo zdravlje i produktivnost.

Rješenja zasnovana na prirodi jednako su korisna za ljude i za prirodu, kao i za višestruke probleme istovremeno. Mogu pomoći u otvaranju novih radnih mjesta, pružati nove i otpornije mogućnosti za život, povećati prihode, dok istovremeno štite planetu, te pružaju otpor klimatskim promjenama.

“

Transparenthost

eng. Transparency

U skladu s Pariškim sporazumom, zemlje moraju redovno izvještavati o provedbi svojih nacionalno utvrđenih doprinosa (Nationally Determined Contribution – NDC). Od ključne je važnosti da ovo izvještavanje bude transparentno kako bi globalna zajednica mogla precizno procijeniti kolektivni napredak i steći povjerenje da sve strane izvršavaju svoje preuzete obaveze.

Transparentno izvještavanje omogućuje vladama i međunarodnim tijelima pristup pouzdanim podacima i donošenje odluka koje su utemeljene na dokazima. To, također, unapređuje naše znanstveno razumijevanje klimatskih promjena, kao i aktivnosti i politike koje je potrebno poduzeti radi ublažavanja i prilagodbe na njihovo uticaj. U konačnici, transparentnost je ključna za ostvarenje punog potencijala Pariškog sporazuma, promovisanjem povjerenja, saradnje i prijenosa znanja, te poticanjem daljnje ambicije u postizanju klimatskih ciljeva.

“

Tržišta ugljika

eng. Carbon Markets

Tržišta ugljika su trgovinske šeme koje stvaraju finansijske podsticaje za aktivnosti koje smanjuju ili uklanjaju emisije gasova s efektom staklene bašte. Na ovaj način, emisije se kvantificiraju u karbonske kredite koji se mogu kupiti ili prodati. Jedan karbonski kredit kojim se trguje jednak je jednoj toni ugljen-dioksida, ili ekvivalentnoj količini drugog gasa s efektom staklene bašte, koji se više ne emitira u atmosferu jer je smanjen, uskladišten ili izbjegnut.

Karbonske kredite mogu kupiti zemlje kao dio svoje strategije iz nacionalno utvrđenih doprinosa (Nationally Determined Contributions – NDC), korporacije čiji ciljevi su da budu održivi, kao i privatna lica koja žele da kompenziraju svoj ugljični otisak.

Ponuda karbonskih kredita dolazi od privatnih subjekata ili vlada koje razvijaju programe za smanjenje ili uklanjanje emisija štetnih gasova. Ovi programi posjeduju certifikat koji je izdala treća strana i registrovani su u skladu sa standardima tržišta ugljika.

Da bi tržište ugljika uspješno funkcionisalo, zemlje moraju zajednički raditi na osiguravanju pouzdane evidencije ugljika, obezbijediti transparentnost transakcija na tržištu ugljika, implementirati zaštitne mjere protiv kršenja ljudskih prava i drugih negativnih društvenih uticaja, te se boriti protiv ekomanipulacije i lažnog predstavljanja proizvoda i usluga kao ugljično neutralnih.

“

Ublažavanje/ Mitigacija

eng. Mitigation

Ublažavanje klimatskih promjena odnosi se na sve aktivnosti koje preduzimaju vlade, poslovanje ili pojedinci s ciljem smanjenja ili sprečavanja emisija gasova s efektom staklene bašte, ili poboljšanja ponora ugljika koji uklanjaju ove gasove iz atmosfere.

Smanjenje ili sprečavanje emisija gasova s efektom staklene bašte moguće je postići prelaskom na obnovljive izvore energije kao što su vjetar ili solarna energija, efikasnijom upotrebom energije, usvajanjem niskougljičnih ili bezugljičnih prevoznih sredstava, promovisanjem održive poljoprivrede i održivog korištenja zemljišta i promjenom načina proizvodnje i potrošnje, kao i prehrambenih navika.

Poboljšanje stanja ponora ugljika može se postići obnavljanjem šuma, močvara i močvarnih područja, očuvanjem zdravlja tla, i zaštitom kopnenih i morskih ekosistema. Kako bi mjere ublažavanja bile uspješne, ključno je da zemlje razviju poticajno okruženje kroz svoje zakonodavstvo, politike i ulaganja.

U cilju ograničavanja globalnog zagrijavanja na 1.5 °C, što je centralni cilj Pariškog sporazuma, cijeli svijet mora sprovesti mjere ublažavanja klimatskih promjena kako bi se emisije stakleničkih gasova smanjile za 45% do 2030. godine i postigla neto nulta emisija gasova do sredine stoljeća.

“

Ugljični/ karbonski otisak

eng. Carbon Footprint

Ugljični otisak je mjerilo emisija gasova s efektom staklene bašte koje u atmosferu ispušta određena osoba, organizacija, proizvod ili aktivnost. Veći ugljični/karbonski otisak podrazumijeva veću emisiju ugljen-dioksida i metana, te samim tim i veći doprinos klimatskoj krizi.

Mjerenje ugljičnog/karbonskog otiska osobe ili jedne organizacije uključuje analizu kako direktnih emisija koje proizilaze iz sagorijevanja fosilnih goriva za proizvodnju energije, grijanje, kopneni i avio-prevoz, tako i indirektnih emisija koje proizilaze iz proizvodnje i odlaganja hrane, proizvedene robe, i usluga koje koriste.

Ugljični/karbonski otisak je moguće smanjiti prelaskom na izvore energije s niskim udjelom ugljika kao što su vjetar ili solarna energija, poboljšanjem energetske efikasnosti, jačanjem politika i propisa u industriji, promjenom potrošačkih navika kao načina na koji se putuje, kao i smanjenjem konzumacije mesa, i redukcijom otpada od hrane.

“

Uklanjanje ugljika vs. hvatanje ugljika

eng. Carbon Removal vs. Carbon Capture

Uklanjanje ugljika je proces uklanjanja emisija gasova s efektom staklene bašte iz atmosfere, putem prirodnih rješenja kao što su pošumljavanja, upravljanja tlom, ili tehnoloških rješenja poput direktnog hvatanja zraka i poboljšane mineralizacije. Uklanjanje ugljika nije zamjena za smanjenje emisije gasova s efektom staklene bašte, ali može usporiti klimatske promjene i neophodno je da bi se skratio bilo koji period tokom kojeg privremeno premašujemo naše klimatske ciljeve.

Hvatanje i skladištenje ugljika je proces zarobljavanja emisija ugljika proizvedenih u elektranama na fosilna goriva ili drugim industrijskim procesima prije nego što dospiju u našu atmosferu tako što se skladište duboko ispod zemlje. Hvatanje i skladištenje ugljika ne bi trebalo posmatrati kao alternativu tranziciji ka zelenoj energiji, ali je predloženo kao način za suzbijanje emisija iz sektora u kojima je proces dekarbonizacije teže postići, posebno teških industrija poput cementa, čelika i hemikalija.

Međutim, ove tehnologije su još uvijek u ranoj fazi razvoja i zahtijevat će pažljivo osmišljene politike. Drastično smanjenje emisija gasova s efektom staklene bašte mora ostati glavni prioritet u borbi protiv klimatskih promjena.

“

UNFCCC

*eng. United Nation Framework Convention
on Climate Change*

Okvirna konvencija Ujedinjenih nacija o promjeni klime (United Nation Framework Convention on Climate Change – UNFCCC) je međunarodni okolišni sporazum usvojen 1992. godine u cilju borbe protiv opasnog ljudskog miješanja u klimatski sistem. Stupila je na snagu 1994. godine i uživa gotovo univerzalno članstvo, budući da je potpisalo 198 zemalja. Ova konvencija je matični sporazum Pariškog sporazuma i Kjoto protokola.

Sekretarijat UNFCCC je subjekt Ujedinjenih nacija zadužen za pružanje podrške globalnom odgovoru na prijetnje od klimatskih promjena. Sekretarijat omogućava međuvladine pregovore o klimatskim promjenama organizovanjem između dva i četiri pregovaračka zasjedanja svake godine, od kojih je najveća i najvažnija Konferencija strana potpisnica Konvencije (Conference of the Parties – COP). Sekretarijat, također, pruža tehničku ekspertizu i pomaže u analizi i pregledu informacija o klimatskim promjenama, te vodi registar nacionalno utvrđenih doprinosa (Nationally Determined Contributions - NDC).

“

Vrijeme vs. klīma

eng. Weather vs. Climate

Vrijeme se odnosi na atmosferske uslove u određenom trenutku na određenoj lokaciji, uključujući temperaturu, vlažnost, padavine, oblačnost, vjetar i vidljivost. Vremenski uslovi ne nastaju izolovano, već imaju „domino efekat“. Vremenski uslovi u jednom području će u određenom trenutku uticati na vremenske uslove u predjelima udaljenim stotinama ili hiljadama kilometara.

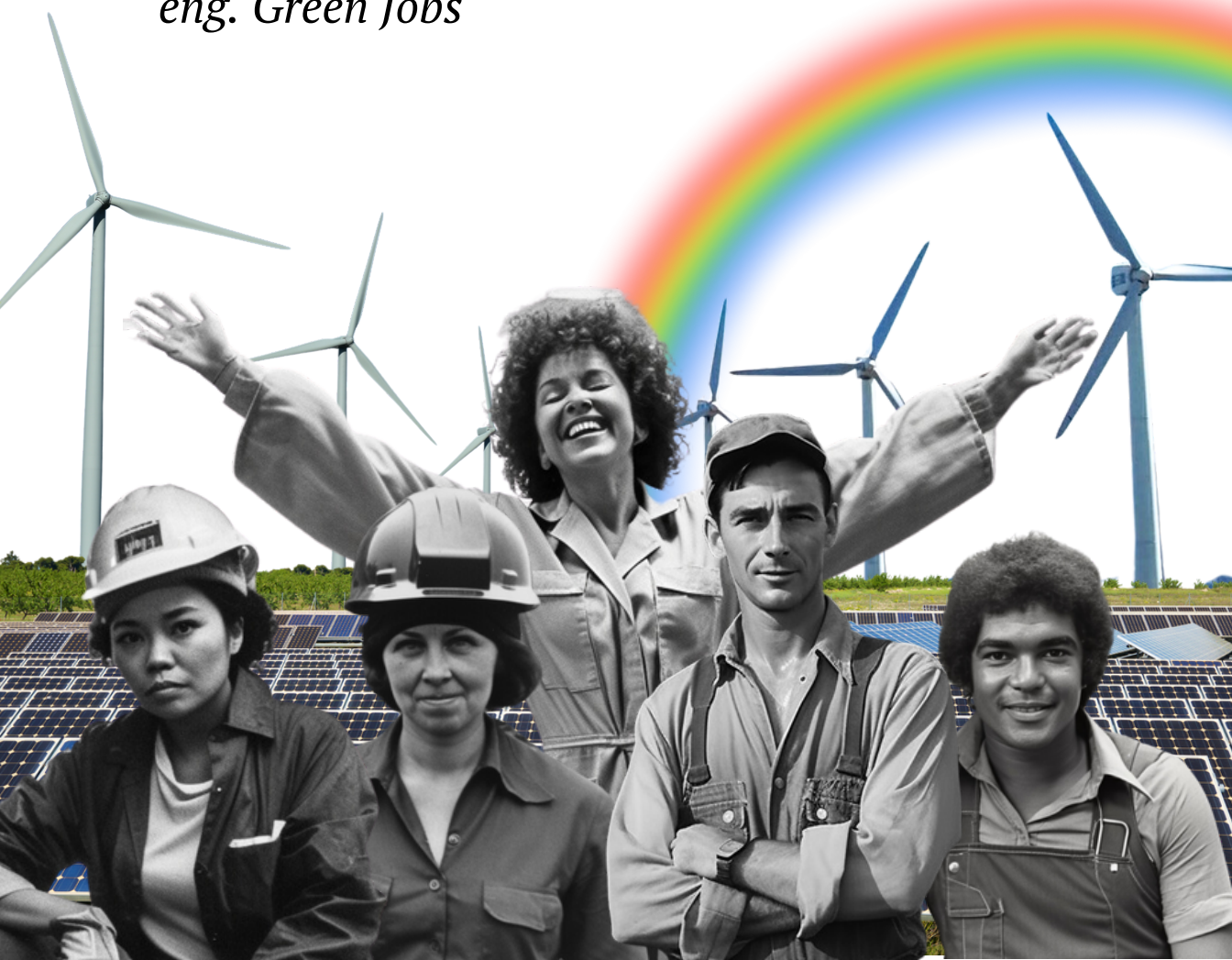
Klima je prosjek obrasca vremenskih prilika na određenom području tokom dužeg vremenskog razdoblja, obično 30 ili više godina, koji predstavlja sveukupno stanje klimatskog sistema.

Ljudska aktivnost u industrijskom dobu, a posebno tokom posljednjeg stoljeća, značajno mijenja klimu naše planete ispuštanjem štetnih gasova s efektom staklene bašte u atmosferu.

“

Zelena radna mjesta

eng. Green Jobs

Zelena radna mjesta su zanimanja koja doprinose zaštiti i obnavljanju životne sredine, te rješavanju klimatskih promjena. Zelena radna mjesta postoje kako u proizvodnji zelenih proizvoda i usluga, kao što su obnovljiva energija, tako i u ekološki prihvatljivim procesima poput reciklaže. Zelena radna mjesta doprinose poboljšanju efikasnog korištenja energije i sirovina, ograničavaju emisije gasova s efektom staklene bašte, minimiziraju otpad i zagađenje, štite i obnavljaju ekosisteme, te prilagođavanju na uticaje klimatskih promjena.

S obzirom na to da tržište zelenih radnih mjesta raste, zemlje moraju osigurati da radna snaga posjeduje specifične vještine i obrazovanje potrebno za obavljanje takvih poslova. To se može postići ulaganjem u obuku mladih za buduća zelena radna mjesta, kao i prekvalifikacijom radnika iz industrija s visokom stopom emisija ugljika, što je ključno kako bi se osiguralo da zemlje provode pravednu tranziciju, i da niko ne bude izostavljen.

Pročitajte i podijelite online verziju
Klimatskog rječnika.

Prevod Klimatskog rječnika sa engleskog na bosanski jezik je lektorisan od strane Leile Kulenović,
čime je osigurana kvaliteta i čitljivost.

Razvojni program Ujedinjenih nacija
1 United Nations Plaza, New York, NY 10017

www.undp.org
@UNDP
climatepromise.undp.org
@UNDPClimate